

monumentenzorg en archeologie

nieuwsbrief 36, november 2010

Archeologische onderzoeksagenda Gouda 3

Open Monumentendag 7

MoMo? 8

In deze editie van onze nieuwsbrief komt wethouder Daphne Bergman aan het woord over het Goudse historisch erfgoed. Daarnaast besteden we aandacht aan de verbetering van de archeologische onderzoeksagenda en geven we u een indruk van het moderniseringsplan voor de monumentenzorg, kortweg MoMo genoemd. Ook treft u nog wat actuele informatie aan in de korte berichten. Wij wensen u veel leesplezier!

gemeente
gouda

Wethouder Daphne Bergman:

*“ De binnenstad is het
visitekaartje van Gouda ”*

Daphne Bergman is sinds eind april wethouder van Gouda. Naast wijkontwikkeling, bouwen en wonen, heeft zij ook cultuur en cultuurhistorie in haar portefeuille. Zij gaat dus over het Goudse historisch erfgoed en monumentenzorg.

Daphne Bergman woont sinds 1993 in Gouda. Vanaf 2002 was zij raadslid en fractievoorzitter van D66 Gouda. Daphne heeft Europese Studies gedaan in Amsterdam, met als hoofdvak geschiedenis. Ze heeft onder andere gewerkt voor de Tweede Kamerfractie van D66 als medewerker onderwijs en cultuur.

Duurzaamheid is speerpunt

“Gouda heeft prachtige monumenten, zoals het stadhuis, die de stad bijzonder maken” zegt Bergman. “Monumenten geven een meerwaarde aan de binnenstad. Een goed gebruik van een monument is de basis voor goed onderhoud en versterkt het bestaansrecht ervan. Jarenlange leegstand van panden is niet wenselijk maar komt helaas wel voor, ook in Gouda”, aldus de wethouder. “Een speerpunt in het coalitieakkoord is duurzaamheid en daar valt herbestemming van panden ook onder.

Denk daarbij aan het badhuis, de Kleischuur en de Lichtfabriek. Het zou goed zijn als het deze periode lukt om daar een respectvolle en eigentijdse invulling aan te geven”, vervolgt ze.

Wethouder Daphne Bergman

Herbestemmen van panden kan de gemeente niet alleen. Dat vergt samenwerking met particulieren, bedrijfsleven, projectontwikkelaars en woningbouwcorporaties. Daphne Bergman wil graag de kennis in de stad gebruiken en staat open voor ideeën en suggesties: “Met elkaar kun je een klimaat creëren waarin we vooral samen aan oplossingen werken. Mensen moeten daarbij niet denken in wat niet kan, maar in mogelijkheden. De binnenstad is immers het visitekaartje van de stad. Ze is niet alleen mooi, maar heeft ook een economische waarde.

Een historische stad is aantrekkelijk om in te wonen en in te verblijven. Dat geldt voor eigen bewoners en toeristen, maar ook voor bedrijven

biedt het een aantrekkelijk vestigingsklimaat. Gouda is bovendien nog extra aantrekkelijk door haar centrale ligging in een waterrijk en groen gebied. Alle reden voor een positieve kijk op de stad.”

Herbestemming

Open Monumentendag markeert elk jaar op een bijzondere manier de Goudse monumenten. De Goudse Canon en de cursus Goudologie zorgen dat de Goudse geschiedenis levend blijft voor Gouwenaren. Volgend jaar is het 25-jarig jubileum van Open Monumentendag met als thema ‘herbestemming’. Bergman is enthousiast: “Naast een aantal geslaagde projecten zoals de Sacramentskerk

“Met elkaar kun je een klimaat creëren waarin we vooral samen aan oplossingen werken.”

en de Jeruzalemkapel hoop ik dat we volgend jaar nog een nieuwe herbestemming aan de lijst kunnen toevoegen”.

Interieur van de Jeruzalemkapel

De restauratie van het Reeuijks Verlaat is een prijs waard

De Stichting Historische Sluizen en Stuwen Nederland (HSSN) reikt jaarlijks tijdens de Nationale Sluizendag een prijs uit voor geslaagde sluisrestauraties. Dit jaar heeft de gemeente Gouda met de restauratie van het Reeuijks Verlaat de tweede prijs in de wacht gesleept.

De jury was onder de indruk van de aandacht voor de

communicatie en roemde onder andere de mogelijkheid voor burgers om inspraak te hebben op de uitvoering van het project. Na inspraak van de omgeving is besloten om de derde deur, die in 1972 was dichtgemetseld, in ere te hertellen. Niet alleen werd de sluis hersteld, maar ook de omgeving werd opgeknapt waardoor de sluis een groen

rustpunt in de woonwijk is geworden. Door de restauratie heeft de gemeente laten zien dat zij het behoud van het cultuurhistorisch erfgoed hoog op de agenda zet.

Meer informatie over de HSSN, de Nationale Sluizendagen en de HSSN-prijs vindt u op www.sluizenenstuwen.nl.

Archeologische onderzoeksagenda Gouda

De gemeente Gouda is op het moment druk bezig met het actualiseren van het archeologisch beleid. Zo wordt het beleid aangepast om te voldoen aan de nieuwe eisen die voortkomen uit recente wetgeving. Daarnaast wordt de archeologische basiskaart uit 2003 geactualiseerd en wordt de archeologische onderzoeksagenda verbeterd. Dat laatste is nu in volle gang, er ligt al een concept voor een nieuwe onderzoeksagenda, en dat zullen we in deze nieuwsbrief verder toelichten.

met elkaar vergeleken worden. Daarnaast kan, door gerichte vragen te stellen, veel informatiewinst worden geboekt, omdat daar dan bij een opgraving ook specifiek op wordt gelet.

onderzoek naar doen? Deze keuze moet bewust gemaakt worden en gebaseerd zijn op de recente stand van kennis. Een onderzoeksagenda met de belangrijkste actuele thema's kan daarbij enorm helpen.

Onderzoeksagenda

Laten we beginnen met uitleggen wat een archeologische onderzoeksagenda eigenlijk is en welk doel deze heeft. In principe staan in de onderzoeksagenda alle archeologische thema's waarvan de gemeente vindt dat die van groot belang zijn en waarvan we dus meer te weten willen komen. Deze thema's vormen de basis van al het archeologisch onderzoek dat in de gemeente wordt uitgevoerd. Bij elk thema horen specifieke onderzoeksvragen. Door bij al het onderzoek diezelfde vragen steeds op te nemen in een programma van eisen, kunnen de resultaten van verschillende onderzoeken beter

De onderzoeksagenda is dus vooral een makkelijke en toegankelijke bron voor onderzoeksvragen in Gouda en een manier om de resultaten te vergelijken. In de beste situatie is een archeologische onderzoeksagenda echter meer dan dat - het kan ook dienen als selectiemiddel. Op basis van de onderzoeksthema's en -vragen die in de onderzoeksagenda opgenomen zijn, wordt bepaald wat wel en niet wordt onderzocht. Niet alle archeologie is immers van gelijk belang en niet alles hoeft dus onderzocht te worden. Waar weten we al voldoende van en hoeven we dus niet meer naar te kijken? Waar weten we juist nog niets van en moeten we extra

Huidige situatie: NOaA, POA en GOA

Op landelijk niveau is er al jaren een archeologische onderzoeksagenda, namelijk de Nationale Onderzoeksagenda Archeologie (NOaA). Ook de provincie Zuid-Holland heeft recentelijk een Provinciale Onderzoeksagenda (POA) uitgebracht. De thema's die in deze twee onderzoeksagenda's genoemd worden, zijn voor een deel ook voor Gouda relevant. Vaak zijn de onderzoeksvragen echter te algemeen en niet voldoende op de specifieke Goudse situatie toegespitst. Vandaar dat Gouda in 2003 een eigen onderzoeksagenda heeft opgesteld, die is opgenomen in de Nota Cultuurhistorie.

Daarin staan vijf thema's:

- Onderzoek naar de oudste geschiedenis en oorsprong van Gouda
- Aansluiten bij de Nationale Onderzoeksagenda
- Onderzoek naar historisch bekende locaties
- Onderzoek naar (de ontwikkeling van) bewoning
- Nijverheid en onderzoek naar potentiële monumenten

Deze thema's zijn stuk voor stuk nog steeds relevant. De uitwerking ervan is in de nota echter zeer algemeen gebleven. Zo zijn er bij de verschillende thema's geen echte onderzoeksvragen genoemd die één op één in een programma van eisen voor een onderzoek overgenomen kunnen worden. Daarnaast dekt de oude onderzoeksagenda zo'n beetje alle onderwerpen, maar biedt het niet de mogelijkheid om daarin prioriteiten te stellen. Een opgraving valt altijd wel onder een van de algemene thema's, dus is er altijd reden om onderzoek te doen. Dat is op zich prima, maar het zorgt er gelijk ook voor dat de agenda in de praktijk niet van toegevoegde waarde is en dus niet wordt gebruikt.

Specifieker

Om echt goed gebruik te maken van de onderzoeksagenda moeten de onderwerpen een stuk specifiekere worden uitgewerkt. Dat is iets wat we in de nieuwe onderzoeksagenda nadrukkelijk proberen te bereiken. Daarnaast is er, op basis van de diverse onderzoeken van de laatste jaren, een aantal onderzoeksthema's bijgekomen en is de prioriteit van de verschillende

thema's veranderd. De vijf belangrijkste thema's worden in deze nieuwsbrief behandeld.

Archeologievriendelijk bouwen

Gouda heeft in 2005 op de Koningshof een archeologievriendelijk bouwplan gerealiseerd. In de nasleep daarvan is de gemeente nauw betrokken gebleven bij de ontwikkeling van richtlijnen voor archeologievriendelijk bouwen (zie ook het bericht verderop in deze nieuwsbrief). Omdat de aanpak op de Koningshof als geslaagd mag worden beschouwd, willen we het principe *archeologievriendelijk bouwen* nu ook op gaan nemen in het beleid, in elk geval voor de binnenstad. Het archeologievriendelijke beleid is echter gebaseerd op de huidige stand van kennis, die slechts in beperkte mate in de praktijk is uitgetoetst. Het is daarom van groot belang om bij elk bouwplan te inventariseren hoe archeologievriendelijk bouwen werkelijk is of kan zijn. Vandaar dat dit thema een belangrijke plaats inneemt in de archeologische onderzoeksagenda.

Concrete vragen daarbij zijn:

- Hoe groot is de verstoring onder recente bebouwing?
- Documenteer recente verstoringen ten behoeve van een vergelijkingscollectie
- Documenteer de verstoring ontstaan door heipalen
- Documenteer de huidige staat van de bodem (nulmeting), zodat in de toekomst kan worden bepaald wat de effecten van de bebouwing zijn geweest.

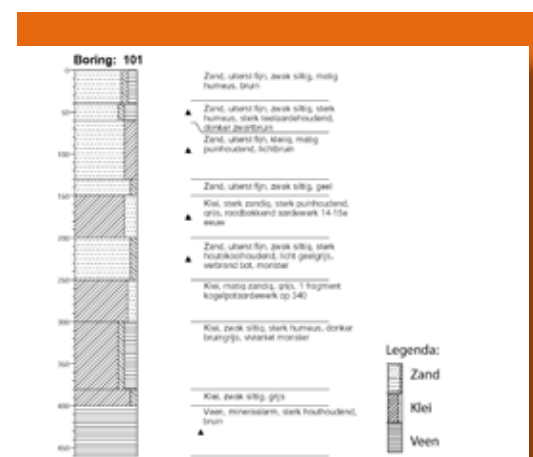
Een opgraving valt altijd wel onder één van de algemene thema's, dus is er altijd reden om onderzoek te doen.

Een profiel (dwarsdoorsnede) door het Bolwerk. Zie de verschillende lagen in de Goudse bodem.

Profiel bodem binnenstad Gouda: hoe diep en waar zit wat?

Gouda is in de loop der eeuwen regelmatig opgehoogd om wateroverlast door de toen al zakkende bodem tegen te gaan. Dit heeft ervoor gezorgd dat er onder de binnenstad een dik archeologisch pakket is ontstaan. Het is echter de vraag hoe dik dit pakket is en of het overal even dik is. Daarnaast is het de vraag hoe de natuurlijke ondergrond onder het ophogingspakket er uit ziet en waar de verschillende riviertjes hebben gelopen. Allemaal informatie die voor archeologen erg belangrijk is, omdat we zo vooraf beter kunnen inschatten wat er wordt aangetroffen en tot hoe diep onderzoek noodzakelijk is. Daardoor kunnen we dan weer beter

(Fictief) boorprofiel in de binnenstad, waaruit duidelijk de opbouw van de bodem blijkt.

inschatten hoe lang een opgraving gaat duren en wat het onderzoek gaat kosten. En dat laatste willen de bouwers uiteraard ook graag weten. Concrete acties bij dit thema zijn: altijd een boring zetten om de diepere bodem in kaart te brengen en de boorprofielen proberen te koppelen aan nabijgelegen andere boringen, zodat een soort doorsnede van de stad ontstaat. In dat kader loopt overigens ook een ander initiatief, waarbij oude gegevens van boringen opnieuw worden bekeken en uitgewerkt. Daarbij worden scholieren ingezet, als onderdeel van het vak geschiedenis¹. Mogelijk kan de benodigde informatie over dit thema dus vrij snel worden verzameld, waardoor het thema bij een volgende onderzoeksagenda minder aandacht kan krijgen.

Waterwegen, sluisen enzovoort

Het thema water biedt een uitstekende mogelijkheid om de archeologie aan te sluiten bij de bovengrondse cultuurhistorie van Gouda. De Goudse geschiedenis is, zoals ook in eerdere nieuwsbrieven aan de orde is geweest, onlosmakelijk verbonden met water en dat heeft haar sporen nagelaten. Gouda dankte in de middeleeuwen haar welvaart aan de (inter)nationale scheepvaartroute die door de binnenstad liep. In de Haven en Gouwe liggen als herinnering daar aan nog steeds het Amsterdams Verlaat, de Donkere Sluis en de Havensluis (gezamenlijk de langste schutsluis van Europa). Deze bovengrondse monumenten hebben echter ook een ondergrondse tegenhanger die minder belicht is. Archeologisch gezien is er namelijk nog veel onbekend van de

De donkere sluis is, samen met de Havensluis en het Amsterdams Verlaat, de langste schutsluis van Europa

Sporen van ontginning: voorgestoken, maar uiteindelijk niet ontgonnen, veenbroodjes

sluizen, de zijlen en andere waterwegen en waterwerken. We kennen de exacte loop van de oorspronkelijke waterwegen niet, al hebben we wel vermoedens, en ook de datering van de oudste sluis (en eventuele voorgangers) is nog niet archeologisch aangetoond. Daarnaast is de rol die het watersysteem in de afvalverwerking speelde, en de mogelijke link met de weinige beerputten in Gouda, nog niet goed onderzocht. Vandaar dat dit onderwerp als zeer belangrijk wordt gezien, ook als voorbeeld van hoe boven- en ondergrondse cultuurhistorie samen gaan.

Ontginningen en plaats ontginningswegen en -boerderijen

De ontginning van het veen heeft een enorme invloed gehad op het ontstaan van Gouda en op de vorm die de stad nu heeft. Er is al veel bekend over de ouderdom, volgorde en richting van de ontginningen, maar er zijn nog delen waar dit onduidelijk is. Ook is er nog veel onduidelijkheid over de plek waar ontginningsboerderijen te verwachten zijn. Dat laatste maakt het lastig om een goede archeologische beleidskaart te maken. Het is namelijk

Sporen van ontginning: verkavelingspatronen in Westergouwe. Centraal op de foto is de oude ontginningsweg nog zichtbaar, maar waar lagen de ontginningsboerderijen?

¹ Initiatief van Henkjan Sprokholt, docent Klassieke Talen aan het Coornhert Gymnasium.

gebruikelijk om op dergelijke kaarten voor ontginningsboerderijen een zone van ongeveer 50 meter links en rechts van de ontginningsweg op te nemen. Binnen die zone is dan bij bouwontwikkelingen onderzoek naar de ontginningsboerderijen verplicht. De in Gouda opgegraven of vermoede boerderijen liggen echter op ruim 100 meter en vallen zo buiten de zone die op de beleidskaart staat. Rond alle wegen een zone van 100 meter opnemen gaat ook niet: er zijn in Gouda zo veel ontginningswegen dat op die manier zo'n beetje de hele beleidskaart een hoge verwachting zou krijgen, wat in de praktijk niet haalbaar is. Kortom: hier is nog heel veel onderzoek nodig.

De praktische vertaling van dit thema is dat er altijd, bij alle projecten in de buurt van ontginningswegen, wordt meegekeken of er sporen van ontginningsboerderijen te zien zijn. Dit gebeurt ook als het buiten de zones valt waar volgens de beleidskaart onderzoek verplicht is. Zo krijgen we op den duur de informatie die nodig is om de beleidskaart op de juiste manier aan te passen.

Onderzoek naar het oude, diepgelegen Gouda

De meeste archeologische sporen die we in Gouda aantreffen, dateren uit de Late middeleeuwen en de nieuwe tijd. Oudere sporen worden slechts zeer zelden gevonden. Uit de Romeinse tijd hebben we één bekende vindplaats, langs de Gouderaksedijk. En een nog oudere vindplaats, uit het laat-Mesolithicum/vroeg Neolithicum, ongeveer 7000 jaar geleden, hebben we pas dit jaar voor het eerst aangetroffen, in Westergouwe. Maar dat we de oude periodes zelden aantreffen, hoeft niet te betekenen dat

ze helemaal niet aanwezig zijn. Ze zitten echter op zo'n grote diepte dat ze meestal niet bereikt worden bij bouwprojecten. De Bolwerklocatie, met een parkeerkelder tot 6 meter diep, was een uitzondering en leverde daarmee ook gelijk een schat aan informatie op over de periode voordat Gouda een stad was, grofweg vóór 1300. Eigenlijk zouden we graag wat meer willen weten van die oudere periodes, maar het probleem is vaak dat de kosten daarvan hoog zijn en dat het door het hoge grondwater lastig is om zo diep te graven. Er zijn dan immers damwanden nodig en het water moet weggepompt worden. In sommige gevallen zouden we er daarom voor kunnen

kiezen om geen geld te steken in de bovenste archeologische lagen (waarvan we relatief gezien al heel veel weten) als dat betekent dat we wél de diepere lagen goed kunnen onderzoeken. Dat is lastig, want je moet dan wel uitleggen dat vondsten van ongeveer 1600 tot nu niet worden onderzocht. Terwijl op een naastgelegen project wellicht alleen maar sporen uit die periode worden aangetroffen, die dan wel degelijk onderzocht moeten worden. Maar door in de onderzoeksagenda goed onderbouwd aan te geven dat op een locatie, waar zowel jongere als oudere sporen aanwezig zijn, de oudere sporen de nadruk verdienen, kan hiernaar gericht onderzoek worden uitgevoerd.

Opgraven met damwanden: een hele klus

Vlechtwerk waterput uit de ontginningsfase van Bolwerk

Waterproblematiek bij opgravingen

Kleinere thema's

Naast deze belangrijkste onderzoeksthema's zijn er nog diverse kleinere, meer praktische onderzoeksthema's gepland, zoals onderzoek naar de bruikbaarheid van historische kaarten en onderzoek naar de zin of onzin van het zetten van archeologische boringen in veen. Als binnenkort het nieuwe beleid gereed is, verspreiden we de gehele onderzoeksagenda, samen met de nieuwe archeologische beleidskaart. U kunt alle thema's dan nog eens rustig nalezen.

Tot slot

Door in de komende jaren aan al die thema's meer aandacht te besteden, kunnen we gericht de kennis van het Goudse bodemarchief vergroten. Op basis van die kennis kunnen we dan de onderzoeksagenda weer evalueren en kijken of andere onderwerpen wellicht meer aandacht verdienen. Zo blijft de onderzoeksagenda in beweging en blijven we werken aan een efficiënte manier om het bodemarchief te beschermen en te documenteren!

Beleidskaart Archeologie

De beleidskaart archeologie is de kaart waarop het archeologisch beleid in Gouda is gebaseerd. Op deze kaart staan de gebieden weergegeven waar de kans op archeologische vondsten groot is en het gevolg daarvan voor het beleid. Zo is in een gebied met hoge archeologische verwachting bijvoorbeeld altijd vooronderzoek verplicht, maar hoeft dat in een gebied met lage verwachting niet.

De huidige beleidskaart van Gouda, de Archeologische Basiskaart Gouda (ABK) uit 2003 wordt momenteel geactualiseerd. De nieuwe versie is naar verwachting begin 2011 gereed.

Open Monumentendag een dagje uit in eigen stad

Open Monumentendag viel in de smaak bij een breed publiek. Zowel jong als oud bezochten op zaterdag 11 september de Goudse monumenten. Met het thema van dit jaar 'de smaak van de 19e eeuw' had men de kans om typische 19e eeuwse panden van binnen te bekijken en de uiteenlopende bouwstijlen te zien. Een bezoeker verwoordde prachtig waarom deze monumenten een bezoek waard waren: "Open Monumentendag is een dagje uit in je eigen stad".

Smaakmakers waren de monumenten die voor het eerst waren opengesteld. De Watertoren in Neoromaanse stijl en het voormalige Bananen pakhuis aan de Lage Gouwe, gebouwd in eclectische stijl, trokken de meeste bezoekers. Ook de andere monumenten, zoals de Vergadering van Gelovigen, de Oud-Katholieke Kerk, de Gouwekerk en de verschillende galeries konden op de warme belangstelling van het publiek rekenen. Daarnaast waren muzikale activiteiten georganiseerd. Zo was het optreden van vader en zoon Mulder in de voormalige synagoge bijzonder, omdat zij een mix lieten horen van klezmermuziek, Jiddische liederen en Balkan Swing.

De Watertoren in Neoromaanse stijl

Ook het dubbelconcert in de Sint-Janskerk zorgde voor een speciale ervaring. Ademloos werd door de aanwezigen in de kerk naar het samenspel tussen het Moreauorgel en de Lekkerkerker geluisterd. Kortom: het was een 'smaakvolle' dag met spraakmakende monumenten!

In het magazine Erfgoud, een jaarlijkse uitgave van de Stichting Open Monumentendag Gouda, kunt u meer lezen over het thema van dit jaar. Het beschrijft onder meer hoe de karakteristieken van de 19e eeuw zichtbaar zijn in de stad Gouda en zijn monumenten. Erfgoud is voor € 8,- te koop bij de VV en de Goudse boekhandel.

MoMo?

Een indruk van het moderniseringsplan voor de monumentenzorg

Er gaat de komende jaren veel veranderen in de monumentenzorg. In november 2009 stemde de Tweede Kamer in met de moderniseringsplannen van het vorige kabinet. De Modernisering Monumentenzorg, ook wel MoMo genoemd, is rijksbeleid en steunt op drie pijlers: cultuurhistorische belangen meewegen in de ruimtelijke ordening, krachtiger en eenvoudiger regels en het herbestemmen van monumenten die hun functie verliezen. We laten in dit artikel zien wat dit rijksbeleid inhoudt en waar mogelijk illustreren we het aan de hand van enkele Goudse voorbeelden.

De Monumentenwet is gebaseerd op inzichten uit het begin van de 20e eeuw. De opvattingen over de omgang met monumenten zijn sindsdien echter veranderd. De belangrijkste verandering is redelijk recent en betreft de verschuiving in **denken van objectgericht naar gebiedsgericht en van zuiver behoud naar ontwikkelingsgerichte inpassing**. Ook de organisatie van de monumentenzorg is veranderd. De Rijksoverheid heeft de meeste verantwoordelijkheden en de uitvoeringstaken grotendeels gedecentraliseerd en bij de gemeenten onder gebracht.

De drie pijlers vormen de belangrijkste uitgangspunten voor de modernisering van de monumentenzorg. Het doorvoeren van die pijlers heeft direct gevolg voor het gemeentelijk beleid. Gemeenten zullen hun eigen beleid afstemmen op deze vernieuwingen en kunnen daardoor beter sturing geven aan ruimtelijke trans-

formatieprocessen en daarin cultuurhistorie als gelijkwaardig belang in de besluitvorming een rol geven.

Pijler 1: Cultuurhistorische belangen meewegen in de ruimtelijke ordening

Tot op heden worden in de ruimtelijke ordening alleen die cultuurhistorische waarden meegenomen, die een formele monumentenstatus hebben. In de praktijk is de aandacht daarom vooral gericht op beschermde monumenten en stadsgezichten. Dat is jammer, want er zijn veel meer plekken waar zorgvuldig mee moet worden omgegaan. Overal in steden, dorpen en landschappen zijn plaatsen van herinnering - overblijfselen van onze voorouders die kenmerkend zijn voor de identiteit van de stad; plaatsen die ook door toeristen en bezoekers worden gewaardeerd. Die hebben niet altijd een beschermde status, maar bepalen wel

dekelijk de samenhang van het grotere geheel. Juist die samenhang maakt het begrijpelijk waarom deze plaatsen belangrijke cultuurhistorische waarden vertegenwoordigen en het waard zijn om te behouden.

Het bestemmingsplan

Het bestemmingsplan is de meest aangewezen plek om het geheel van cultuurhistorische waarden in de ruimtelijke context te verankeren.

Gallerijflats in de jaren 60 wijk Oosterwei

In een bestemmingsplan geeft de gemeente aan hoe de ruimte gebruikt mag worden en welke regels en voorwaarden daarvoor gelden. Op basis daarvan vindt de integrale afweging plaats van alle belangen die effect hebben op de kwaliteit van de ruimte. Cultuurhistorie is één van die belangen.

De cultuurhistorie is nog lang niet overal in ons ruimtelijke ordeningsstelsel doorgedrongen. Monumentenambtenaren, organisaties en betrokken burgers staan nogal eens met lege handen als nieuwe plannen worden ontwikkeld - er is geen harde basis om 'aan tafel' te komen. Zo kan het gebeuren dat ruimtelijke ontwikkelingen worden opgestart, zonder dat de cultuurhistorie voldoende betrokken wordt bij de afwegingen. Om meer vorm en inhoud te geven aan de borging van cultuurhistorie in de ruimtelijke ordening zullen gemeenten bij het vaststellen van bestemmingsplannen rekening moeten gaan houden met cultuurhistorische waarden. Dat betekent dat gemeenten een analyse moeten verrichten van de cultuurhistorische waarden in een

bestemmingsplangebied en daar conclusies aan moeten verbinden die in het bestemmingsplan verankerd worden. Om de cultuurhistorische belangen op een goede manier mee te laten wegen in de ruimtelijke ordening, zal eind 2010 of begin 2011 door het Rijk een handreiking worden gepresenteerd. De visie op zaken als cultuurhistorie zal door gemeente, provincie en Rijk in structuurvisies moeten worden beschreven. In de Rijksstructuurvisie zal het Rijk aangeven waarvoor ze zich verantwoordelijk voelt en wat van nationaal cultuurhistorisch belang is. Dit zal via de Wet ruimtelijke ordening doorwerken in de gemeentelijke bestemmingsplannen. De bedoeling is, kort getypeerd: minder specifieke regelgeving achteraf en meer algemene borging vooraf. De monumentenregelgeving wordt hervormd en aangevuld met gebiedsgericht beleid.

Cultuurhistorische Analyses

In Gouda worden voor gebieden met hoge cultuurhistorische verwachtingen al enige tijd Cultuur-

De Turfmarktkerk

historische Analyses gemaakt. Dat gebeurt meestal op het moment dat een ontwikkelaar zich voorbereidt op een nieuw plan. Deze Cultuurhistorische Analyses worden gebruikt om ontwikkelaars te attenderen op de aanwezige waarden en als objectieve basis voor de ruimtelijke onderbouwing van de plannen. De plannen moeten minimaal rekening houden met de waarden die voor het betreffende gebied in kaart zijn gebracht. Het mooiste is als ontwikkelaars de gevonden waarden niet alleen respecteren en waar mogelijk behouden, maar ook dat ze zich er in hun plannen door laten inspireren. Omdat ontwikkelaars zich primair laten leiden door wat het bestemmingsplan aan mogelijkheden biedt, is de kans groot dat door het ontbreken van voldoende cultuurhistorische informatie, er bij gebiedsontwikkeling onvoldoende rekening mee wordt gehouden.

Pijler 2: Krachtiger en eenvoudiger regels

Burgers in het algemeen en eigenaren van monumentale panden in het bijzonder zullen meer speelruimte krijgen. De betrokkenheid van en de instandhouding door particulieren is altijd al groot geweest en de rol van burgers in de monumentenzorg wordt steeds groter.

Portiekflats in de jaren 50 wijk Ouwe Gouwe

Het leegstaande Badhuis op de Lange Groenendaal in de binnenstad

Burgers verwerven, al dan niet georganiseerd, steeds meer kennis, verrichten studies en laten weten wat voor hen belangrijk is. Hun kennis moet beter worden gebruikt. Het komt regelmatig voor dat lokale betrokkenen meer kennis hebben over een specifiek gebouw of gebied dan de erfgoed specialisten. Enerzijds hebben we te maken met de authenticiteit en representativiteit van monumenten, anderzijds laten burgers zien dat de vraag naar 'echt' en 'onecht' weliswaar belangrijk is, maar dat het ook gaat om de sociale of sociaal-economische functie van een monument, de beleving ervan en de herinneringswaarden. Dat perspectief verdient meer aandacht in een modern monumentenbeleid. Daarom zullen de burgers en maatschappelijke organisaties meer betrokken worden bij de monumentenzorg.

Meer ruimte monumenteigenaren

De overgrote meerderheid van monumenteigenaren is trots op zijn monument en bereid om extra moeite te doen en extra kosten te maken om het te onderhouden. In het vernieuwde beleid krijgt de monumenteigenaar daarom meer ruimte. De inzet is om de eigenaren meer vrijheden en keuzemogelijkheden te geven en hen optimaal te faciliteren. De monumentenregelgeving zal eenvoudiger worden gemaakt door bijvoorbeeld de procedures, die geen of geringe meerwaarde leveren voor het monument, maar wel als een aanzienlijke last

Cultuurhistorische waarden in beeld

worden ervaren door de eigenaar, te vereenvoudigen. Daardoor zal er meer ruimte ontstaan voor wat echt een meerwaarde kan leveren: transformatie en herbestemming van panden, complexen, landschappen en naoorlogse woonwijken.

De Lichtfabriek op het Bolwerk

Pijler 3: Bevorderen van herbestemmingen

Met het veranderen van de maatschappij verandert onze leefomgeving en de manier waarop we onze historische omgeving gebruiken. Dit heeft gevolgen voor gebouwen, complexen, woonwijken en landschappen. Zij kunnen hun functie en daarmee hun gebruik verliezen. Wanneer vervolgens bij leegstand het verval toeslaat, kunnen belangrijke cultuurhistorische waarden verloren gaan.

Door het erkennen van de waarden uit de betrekkelijk recente geschiedenis, neemt het potentieel te behouden en te beschermen objecten enorm toe. Denk aan 20e eeuwse kerken, scholen en zelfs hele woonwijken met portiekflats uit de jaren 50. Het is ruimtelijk, financieel en functioneel niet mogelijk om al die objecten onveranderd te behouden. Hier moeten beslissingen genomen worden over gebruiks- en transformatiemogelijkheden. Het is daarbij belangrijk om mee te bewegen met ontwikkelingen in de maatschappij. Waardevolle gebouwen, complexen of buurten horen ook een eigentijdse betekenis te hebben. Bij functieveranderingen moet rekening worden gehouden met de cultuurhistorische waarden. Dit betekent bijvoorbeeld dat historische verkavelingstructuren meegenomen worden bij het inrichten van natuurgebieden of nieuwbouwwijken. Daarnaast moet er sprake zijn van passend gebruik om een waardevol complex in stand te kunnen houden, ook als daarvoor bepaalde ingrepen in de bestaande situatie nodig zijn. De ruimte voor aanpas-

De Goudse Praktijkschool, Kadebuurt

De Sacramentskerk, Korte Akkeren

De Sacramentskerk, Korte Akkeren

sing kan verschillen. Natuurlijk zijn er monumenten waarbij de 'transformatieruimte' niet zo groot is. Het Stadhuis op de Markt in Gouda leent zich niet voor een ingrijpende herontwikkeling. Heel anders is dat echter bij de woonwijk Oosterwei in Gouda-Oost. Daar is het maatschappelijk (ook vanuit de optiek van de monumentenzorg) zeer gewenst om de bijzondere stedenbouwkundige setting van de wederopbouw als inspiratie te gebruiken en een zinvolle 21e eeuwse functie te geven. Aanpassingen aan cultuurhistorisch waardevolle zaken hoeven niet per definitie waardeverlies met zich mee te brengen.

Creatief met historische context

Belangrijk zijn ook de kansen in de omgeving van het betreffende project. Aanpassingen aan een karakteristiek gebouw kunnen bijvoorbeeld een grote positieve

uitwerking hebben op het gebied eromheen. Goede voorbeelden daarvan zijn zonder twijfel de Sacramentskerk in de wijk Korte Akkeren en de Goudse Praktijkschool in de Kadebuurt. De interessantste oplossingen kunnen ontstaan door creatief om te gaan met de bestaande historische context. Het Rijk wil de grote opgave die voor de komende decennia ontstaat door de leegstand van kerken, scholen, boerderijen of industriële complexen met ambitie aanpakken. Planvorming bij herbestemming duurt soms jaren en leegstand tast het gebouw aan. Denk hierbij aan de Lichtfabriek, de Turfmarktkerk en het Badhuis, allen in de Goudse binnenstad. Het rijksbeleid is er daarom op gericht om leegstaande gebouwen tegen verloedering te beschermen en rust, ruimte en tijd te bieden om plannen te ontwikkelen en financiers te vinden.

Korte berichten

Archeologievriendelijk Bouwen

Op 10 juni 2010 heeft in de Sint-Janskerk in Gouda het congres Archeologievriendelijk Bouwen plaatsgevonden. Op dit congres werden de resultaten besproken van een onderzoek dat door het Convent van

Hoe verstorend is een heipaal?

Gemeentelijk Archeologen in samenwerking met de Vrije Universiteit in Amsterdam is uitgevoerd, naar de haalbaarheid en het draagvlak voor richtlijnen voor archeologievriendelijk bouwen. Gouda loopt hierin voorop, mede door het archeologievriendelijke Koningshofproject, en was daarom medeorganisator van het congres.

Het congres was een groot succes. De dag was gewijd aan het definiëren van mogelijke richtlijnen of beleid voor acceptabele verstoringen in het bodemarchief door bouwactiviteiten. Daarnaast werden de mogelijkheden voor archeologievriendelijk bouwen besproken aan de hand van de laatste wetenschappelijke ontwikkelingen en boeiende praktijkvoorbeelden. De opkomst was hoog en er is uitgebreid gediscussieerd over de vervolgstappen om te komen tot richtlijnen voor archeologievriendelijk bouwen. In overleg met de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed zal hieraan nu verder worden gewerkt. Ook bij dat vervolg zal de gemeentelijk archeoloog van Gouda namens de gemeente betrokken blijven.

Rijksmonumenten op internet

In september organiseerde Wikimedia Nederland, samen met de vrijwilligers van Wikipedia, de fotowedstrijd Wiki Loves Monuments (wikilovesmonuments.nl). Wikimedi

De St. Janskerk

dia wil hiermee bereiken dat er van elk monument in Nederland foto's onder een vrije licentie beschikbaar zijn. Het project was een groot succes, want het aantal beschikbare afbeeldingen van rijksmonumenten onder vrije licentie is sindsdien bijna verdubbeld. Als u op Wikipedia.nl zoekt naar 'lijsten van rijksmonumenten per provincie' krijgt u een volledig overzicht. Deze lijsten zijn gebaseerd op informatie die is aangeboden door de

Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed.

Meer informatie over rijksmonumenten en interessante links vindt u op Wikipedia, als u zoekt naar 'rijksmonument' en 'monumentenzorg'.

De Onze Lieve Vrouwetoren aan de Nieuwe Haven

colofon

Deze nieuwsbrief is een uitgave van de gemeente Gouda. Er kunnen geen rechten aan worden ontleend.

- oplage:** 1.000 ex
redactie: Dorothee Posthumus Meyjes (gemeente Gouda)
 Marleen Bontekoe (Communicatiewinkel)
auteurs: Jacqueline van Dam, Maarten Groenendijk, Ruud Hofman, Marjo van Loon, Dorothee Posthumus Meyjes
foto's: ADC Archeoprojecten, Marcel van Dasselaar, Maarten Groenendijk, Ruud Hofman, Ilse Loonen, Peter Oskam, Oscar van Wijk, Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, Gemeente Gouda
vormgeving: Henriëtte Wildschut, afdeling Grafische Vormgeving gemeente Gouda.
druk: Twigt Grafisch Facilitair Waddinxveen.

De nieuwsbrief is gratis af te halen in stadswinkel Buytnerf (Klein Amerika 20), bij balie Antwerpseweg 5, bij de balie van het Stads-kantoor Agnietenstraat 24 en bij de VVV, Bibliotheek en Musea. Ook vindt u de nieuwsbrief op www.gouda.nl/archeologie.